

Pohled rostlinolékaře

V posledním týdnu se v některých elektronických i zpravodajských médiích objevila série příspěvků, které poukazovaly na zanedbávání kontroly při provádění rostlinolékařských opatření v zemědělské praxi. Toto stanovisko, které teď čtete, není přímou reakcí na výše uvedené názory. Je spíše vyjádřením osobního názoru pisatele, který již více než 30 let pracuje ve výzkumné sféře a zabývá se rostlinolékařskou tematikou. A snad alespoň malým dílem přispěl ve svých publikacích, v certifikovaných metodikách nebo jako spoluautor několika odrůd s vyšší rezistencí k některým patogenním činitelům k zefektivnění rostlinolékařské péče v praxi.

Zdravá potravina, bezpečná potravina, zdravé suroviny či bezpečné suroviny vstupující do potravinového řetězce jsou nejvyšší metou pro všechny producenty. Ať už jsou to farmáři nebo zpracovatelé jejich produktů. Prvků, které mohou ovlivnit výslednou kvalitu je nespočet a ne všechny můžeme ovlivnit svou činností. Tím hlavním faktorem, který je sice částečně predikovatelný, ale přesto neovlivnitelný, je počasí. Mnohé další faktory můžeme ale svou činností ovlivnit. Patří mezi ně i rostlinolékařská opatření. Věřím, že většina farmářů není hazardéry a kaskadéry a k jakémkoliv zásahu na svých polích přistupují s maximálním rozmyslem a s cílem produkovat kvalitní výrobek při efektivních nákladech. Platí to i o rostlinolékařské péči.

Poprvé v tomto vyjádření použiji nyní sousloví integrovaná ochrana rostlin, ve zkratce IOR. V poslední době o ní hovoříme poměrně často, ale není to nic nového. Jde jen o to, možná více než v minulosti, využívat možnosti, které přináší šlechtění a výzkum a aplikovat je do praxe. Šlechtění ve tvorbě rezistentních odrůd, výzkum v oblasti technologické, v oblasti studia cílových i necílových organismů, prahů škodlivosti, látek, které mohou kontaminovat surovinu atd. Ve slově integrovaná se integruje princip integrované ochrany rostlin. Kombinace nechemických, biologických a chemických kroků, které ve finále zajistí zdravou rostlinu. I kroky EU v často vzpomínané směrnici č. 128 z roku 2009 právě k tomuto směřují. ČR ve srovnání, především se zeměmi západně od nás, je ve spotřebě pesticidních látek spíše na nižší úrovni. Kolegové v Nizozemsku, Belgii i Německu při jejich hektarových dávkách účinných látek mají větší prostor pro jejich snižování. Ze statistik ÚKZÚZ vyplývá, že v ČR došlo po velmi značném útlumu využívání přímých prvků ochrany rostlin po roce 1989 k určitému oživení. Po roce 2010 začala stoupat spotřeba přípravků na ochranu rostlin, v posledním sledovaném roce se růst zastavil.

Tento příspěvek v žádném případě není o obhajobě bezmezného používání pesticidních látek v zemědělství. Jen tak na okraj se domnívám, že téměř žádné jiné chemikálie vstupující do životního prostředí nejsou před povolením podrobeny tak důkladným environmentálním a toxikologickým analýzám, což je jediné dobře. Hledejme ve výzkumu i praxi nechemické alternativy s prokazatelně srovnatelným efektem. Za své mnohaleté působení ve výzkumu jsem osobně laboroval téměř se všemi bakteriálními či houbovými organismy, které můžeme potenciálně využít v ochraně rostlin. Znalosti určitě pokročily, přesto pro plošné využívání těchto biologických přípravků na ochranu rostlin, které jsou založeny na živých organismech platí ten jediný faktor, který nemůžeme příliš ovlivnit, a to je počasí. Mnohdy, především v polních podmínkách, je zcela limitující. Rezistence je velmi efektivní cestou jak eliminovat působení škodlivých činitelů, je to ale cesta poměrně delší a patogenní organismy velmi rychle vytvářejí nové rasy, kterými překonávají stávající úroveň rezistence. Bezespory ale touto cestou musíme jít. A nijak se netajím tím, že jsem při respektování

všech pravidel předběžné opatrnosti, i zastáncem využívání GMO. Osobní několikaleté zkušenosti s tzv. Bt hybridy kukuřice jsou podkladem pro tento názor. Rok 2014 a historicky nejvyšší obsahy mykotoxinů v zrna kukuřice nejen v naší republice, ale v mnoha dalších zemích Evropy ukázaly na mezeru v technologii pěstování této plodiny. A je třeba klást si otázku zda LD50 potenciálně použitelných fungicidů proti producentům mykotoxinů není daleko menším zlem než LD50 těchto vysoce toxických sloučenin. Aby bylo úplně jasné, myslím tím právě mykotoxiny.

Svět není černobílý, ani život není černobílý, ani ochrana rostlin není pouze v těchto dvou barvách. Mnohdy je třeba hledat kompromisní řešení, mnohdy je ale také třeba říkat jasný názor. Pokusím se nyní o něj. Dle mého názoru není v současné době a dlouho do budoucna ještě možné pěstování rostlin bez smysluplné kombinace všech exaktně doložených prvků integrované ochrany rostlin včetně využívání již zmíněných chemických i nechemických způsobů ochrany. Plně respektuji systémy ekologického zemědělství, velmi si vážím systému integrované produkce, ale v obecném zemědělství, pokud dosáhneme vyššího zastoupení všech dnes dostupných prvků integrované ochrany bude to jen ku prospěchu nejen farmáře, ale především spotřebitele. Troufám si tvrdit, že pokud farmář používá přípravky na ochranu rostlin ať už chemické či nechemické v souladu s etiketou, tak spotřebiteli nehrozí žádná rizika. Pokud je někdo hazardér a používá např. nepovolené tank-mixy, tak je to potom spíše o lidské hlouposti než o čemkoliv jiném. Ano, občas při využívání těchto nejmodernějších analytických metod se v potravinách objeví rezidua některých účinných pesticidních látek. Pokud mám dobré informace, tak ale v drtivé většině jsou pod hygienickými limity. Oponenti teď mohou namítnout, že stanovujeme jednotlivé látky a jejich účinky nesčítáme. Souhlas. Studium synergií nejen u reziduálního působení pesticidů, ale také synergie při záchytu kontaminantů biologického původu je velká výzva pro výzkum. Pokud se podíváme na záchyty residují např. ve vodách tak se velmi často objevují látky dnes již zakázané. Záchyty DDT jsou poměrně časté a ještě nějakou dobu budou frekventované. Nemůžeme ale tento fakt interpretovat tak, že všechny pesticidy budou mít takový dopad do životního prostředí, při současném povolovacím procesu se již toto nemůže stát. A zároveň je třeba, dle mého, korektně zmínit, že aplikace DDT v minulém století zachránila miliony životů a vlastně i dnes zachraňuje v Africe, protože tam bylo DDT znovu povolené vzhledem k tomu, že nemáme alternativu.

Počasi je faktor, který neovlivníme a je tam vysoká míra nejistoty. Co můžeme ale tvrdit s jistotou je demografický vývoj na této planetě a 9 miliard obyvatel za 30 let bude realitou. Tlak na produkci potravin, na kvantitu i kvalitu bude obrovský. Integrovaná ochrana rostlin může být jedním z rozhodujících faktorů. Diskutujme o jednotlivých prvcích, ale mějme na paměti, že základ je právě ve slově integrace.

RNDr. Jan Nedělník, Ph.D.

předseda odboru rostlinolékařství ČAZV, místopředseda ČAZV